

‘İhlsözlük’te Dindar Gençliğin Özneleşmesi: İmam Hatipli, Ahlaklı ve Entelektüel¹

Abdullah ÖZBOLAT²

Öz: Dindar gençliğin -ihlsözlük.com örneğinde- internet ortamındaki durumunun incelendiği çalışmanın problemini, internet ortamında dindar gençliğin özneleşip özneleşmediği oluşturmaktadır. Özneleşme kavramıyla Foucault’un özne ve iktidar üzerine çalışmalarında ele alınan kavramsal çerçeveden hareket edilmekte ve özneleşme ile iktidar karşısında bireyin durumu, bireyin iktidara direnmesi, iktidar karşısında taktik geliştirmesi kullanılmaktadır. Örnekleme, ihlsözlüktür. Çalışmanın yöntemi ise, ihlsözlük web sitesinde yapılan tanımların derlenmesi ve analizidir. Çalışma, zaman aralığı olarak 2009-2013 yıllarını kapsamaktadır. Çalışma, ihlsözlük örneğinde dindar gençliğin özneleştiğini ileri sürmekte ve özneleşmenin boyutları, yedi başlık halinde kavramsallaştırmaktadır: Bu boyutlar, a) geleneksel Müslümanlık eleştirisi, b) sorgulayıcı Müslümanlık ve özgürlüğe yapılan vurgu, c) din istismarı eleştirisi, d) iktidarı kutsallaştırma eleştirisi, e) İslamileşme eleştirisi, f) özentî kültürü eleştirisi, g) İslam’ın savunusu şeklinde yedi boyuttan oluşmaktadır. İlk bölümde, bir sanal cemaat örneği olarak ihlsözlükte gençlik dindarlığı ele alınmış ve sözlüğün yazarlarının gözünden ihlsözlük incelenmiştir. İkinci bölümde, özneleşmenin boyutları kavramsallaştırılmış ve bu kavramsallaştırmalar ihlsözlükten derlenen verilerle örneklendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Dindar gençlik, Özneleşme, Sanal cemaat, İhlsözlük, Kimlik inşası

- 1 Bu makale, 23-24 Kasım tarihlerinde İstanbul’da düzenlenen “Kuruluşunun 100. Yılında İmam Hatip Liseleri Uluslararası Sempozyumu”nda sunulan “Özneleşme Sürecinde Dindar Gençlik –İhlsözlük Örneği-“ isimli tebliğin geliştirilerek yayıma hazırlanmış biçimidir.
- 2 Yrd.Doç.Dr. Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Sosyolojisi Anabilim Dalı ozbolata@gmail.com

Giriş

Küresel ölçekte toplumların yapısında ve sosyal hayatın pek çok alanında derin etkilere sahip olan internet, coğrafi sınırların ötesine geçmekte, internetin oluşturduğu kültür ve kimlik daha melez hale gelmektedir. Bu süreçte teknoloji ve toplum arasındaki kültürel etkileşimin karmaşık bir durum sunması, internet ve küreselleşme alanlarının dinamik karakteri iki önemli analiz zorluğu olarak ön plana çıkmaktadır (Gelernter 2010: 75). İnternet ve küreselleşmenin dinamik ve kendi içinde değişken yapısı dolayısıyla iletişim teknolojileriyle küreselleşmenin etki alanlarının kesiştiği de görülmektedir. İnternet ve iletişim teknolojileri, küreselleşme süreciyle birbirini desteklemekte, özellikle iletişim ve bilgi teknolojileri küreselleşmenin hızını artırmış, bu sürecin çok yönlü etkileri oluşmuştur. Küreselleşmenin hız kazanmasıyla iletişim ve bilgisayar teknolojileri ekonomik, siyasal ve kültürel alanların dönüşmesinde, internetin yeni bir kültürel mekan, gerçeklik, özgürlük alanı ve ekonomik bir pazar olarak ortaya çıkması, küresel değerlerin, kültürel formların, kimliklerin, alışkanlıkların hızlı bir şekilde dolaşımını sağladı, bu süreç bir yönüyle interneti, küresel sistemin kültürel bir mecrası olarak konumlandırdı. “Kültürel mecra” olarak internetin öne çıkması, interneti, kültürlenme, bilgilenme, boş zaman etkinliklerinin alanı haline getirdi. Özellikle de internetin, sınırsız, korunaklı, özgürlükler alanı, hiyerarşinin olmadığı ve yenilikçi olarak nitelenen yapısıyla gençler için bir çekim merkezi oldu. Gençlerin, yenilik arayışları, özgürlük istekleri, gizleyebildikleri kimlikleriyle kendilerini ifade ettikleri ve toplumsal baskılardan uzak herhangi bir sorumluluk taşımak zorunda olmadıkları kimlikleriyle yeni aidiyet alanlarını ifade etmek için internetin imkan sağladığı, öte yandan, internetin sunmuş olduğu kültürel formlar ve kimliklerin gençleri özgürleştirme potansiyelini taşımaktan ziyade gittikçe homojenleşen bir kültüre eklemlediği de belirtilmektedir (Güzel 2006: 14). İletişim teknolojileriyle eklemelenen kültürel formların yönü, karşımızda önemli bir problem olarak durmaktadır. İletişim teknolojileriyle eklemelenen kültürel formların gençliğin kimlik inşasında oynayacağı rolün yönü, ihlsözlük örneğinde dindar gençliğin durumunu açıklamada yol göster-

rici olacaktır. İnternet ortamındaki sanal cemaatlerin kimlik inşasına imkan sağlayıp sağlamayacağı akademik anlamda tartışmak gerekir.

Perşembe (2004: 38-39), internetin kimlik oluşumuyla ilişkisini kuran tartışmaların temel ekseninde, iletişim teknolojileri aracılığıyla bireylerin birbirleriyle etkileşime geçme imkânlarının genişlemesinin, yalnızca kimlik oluşumu sürecini zenginleştirip dönüştürmediği, aynı zamanda daha önce var olmayan, yüz yüze ilişkilerden farklı türde yeni tür bir mahremiyet üretimi olduğunu belirtmektedir.

Kimliğin oluşumunu, bireyin yaşamındaki çocukluk, gençlik, yetişkinlik, yaşlılık gibi dönemlerden biriyle düşündüğümüzde gençlik dönemi, kimlik oluşumu için ön plana çıkar. Çünkü, gençlik zamanı, öyle olunmak istenen veya farklı olunmak için farklı kimliklerin denendiği kimlik oluşumu zamanıdır. Bir başka ifadeyle, gençlikte kimlik, ya atfedilir, ya da edinilir. Bazı kimlikler ebeveynlerden ve bir kültürlerden alınır, bazı kimlikler ise denenerek süreç içinde oluşturulur. Bu anlamda bir kategori olarak gençlik, bir kültürel inşa sürecidir. Yaş kategorilerinin herhangi bir tarif ya da sınırları, her zaman için kültürel ve tarihsel olarak belirlidir. İnternet çağının gençliği, iletişim ve etkileşiminin belirli bir alanla sınırlı olmaması nedeniyle küresel bir gençlik tanımlaması içine girer (Wise 2008: 54-57). Atfedilen ya da edinilen kimlik inşasının yerini, küresel nitelikli sanal cemaatler almakta ve bu sanal cemaatler kültürel inşa sürecinde rol oynamaktadır.

Gençlik, insan hayatının psikolojik, sosyal değişme çağı olduğu gibi, dini inanç ve tutumlar yönünden de gelişme ve olgunlaşma çağı olarak da nitelenebilir. Gençlik dönemi, bireyin kendisine bir dünya görüşü, hayat tarzı oluşturacak inanç, değer ve tutumları benimsediği bir dönemdir (Bayyığıt, 2011: 55). Karaşahin (2012: 249), gençlikte dindarlığın birbirine bağlı dünyevileşme ve dünyevileşmeye tepki olarak dinselilikte artış olarak iki yönlü bir değişim gözlendiğini belirtmektedir. Çünkü, modern toplumların dinsel yaşamında meydana gelen rasyonelleşme, sekülerleşme, bireyselleşme gibi değişimlerden en çok etkilenen grup olan gençlerde, dinî inançlara ve uygulamalara, radikal bir eleştiri yöneltme, dinî şüphecilik, karasızlık, güvensizlik yayılmış, dine karşı ilgisizlik artmış, kimlik krizi, anlam arayışı, stres, bunalımlı ve gerilimli bir dinî ve sosyal yaşam, dinî bireysellik, öznelleşme ve görecelilik ortaya çıkmıştır. Modern toplumların dinî yaşamı üzerinde

etkin olan bu süreçler, genç kuşağın dinî inanç ve tutumlarında dünyevileşmeyi artırmıştır. Öte yandan bu olgular, sekülerleşme teorisini desteklemekten daha çok dinin gençlerin bireysel ve toplumsal yaşamlarında etkin rol oynamaya devam ettiğini desteklemekte, bu nedenle dünyevileşmeye tepki olarak dinsellikte artış yaşanmaktadır.

İhlsözlük örneğinde dindar gençliğin özneleşmesinin incelendiği bu çalışmada referans çerçevesine değinmek gerekir. Türkiye'nin İslamcı gençliğinde gözlemlenebilecek yeni edinilmiş imajlar ve nitelikler elbette sadece bir dizi verili siyasal eylem ve ideolojik söylemle açıklanamayacağını ve açıklanmaması gerektiğini ileri süren Saktanber (2003: 260-268), Türkiye'nin kent hayatında İslami bir günlük yaşam tarzının gerçekleşmesiyle, buna uygun estetik, davranış biçimleri ve âdetlerle bağlantılı olarak İslami nitelik taşıyan bir popüler kültürün de ortaya çıkışına neden olduğunu düşünmekte ve dindar gençliğin kendini Müslüman hissederek, Müslüman olarak birtakım ittifaklara girdiğini, İslami uygulamalar ve düşünceler etrafında birleşen bir topluluğa ait olarak bir İslami popüler kültür oluşturduğunu belirtmektedir.

İnterneti, kamusal alanı devlete ait resmi alan olarak değil, farklı birey ve grupların görüşlerini, düşüncelerini ve taleplerini serbestçe dile getirdikleri, temsil edildikleri ve kaynakları eşit oranda sahiplenme ve kullanma amacıyla baskı altında kalmadan rekabete katılmalarına imkan tanıyan bir temsil ve fırsat alanı olarak algılanması anlamında yeni bir kamusal alan, siyasal, sosyal değişimlerin ve gelişmelerin bir yansıması olarak ifade eden Küçükcan (2005: 215-216), internet kullanımının yaygın olduğu ülkelerde internetin bir alışkanlık haline dönüştüğünü, günlük rutin hayatın bir parçası haline geldiğini belirterek, din, dini gruplar, cemaatlerin dini söylemlerinin de bu kamusal alanda yaygın bir şekilde temsil edilmeye başladığını belirtmektedir.

Müslümanların özellikle de 11 Eylül'den sonra dünya genelinde büyük baskılara maruz kaldığını, Müslümanlara yönelik şiddet politikalarının arttığını belirten Gary Bunt "Islam in The Digital Age" adlı eserinde (2003: 34), dünyanın birçok ülkesinde baskılarla karşı karşıya kalan Müslümanların dini gereklerini yerine getirmede, ibadet yerlerine gitmelerinde, siyasal anlamda mücadele etmeyi, var olmayı dinin gerekliliği olarak gören Müslümanlar için birçok ülkede siyaset yapma imkânının da ortadan kaldırıldığını ya da en azından belirli bir oranda

azalttığını söyleyerek dijital çağda internetin tüm Müslümanlara uygulanan baskıları delme, geçme imkânı sunduğunu ileri sürmektedir. Bu yaklaşım, baskı ortamının bir dışı vurumu olarak internet ortamındaki İslami sitelerin yaygınlaştığını öne çıkarmaktadır.

Dinin sanal ortamda konumlanmasına eleştirel bir çerçevede yaklaşan Roy'a göre (2003: 169), internetin bireyler tarafından kullanımı iki yönlü okunabilir. Bir taraftan, derinlemesine sekülerleşmiş bir toplumda dinsel bir tercihin bireysel bir anlayış ve dile getirişle vurgulanması ve aralarında somut bağ olmayan, gerçek bir toplum dışında bir dizi bireyden oluşan sanal bir cemaat arayışıyla sürdürülmesi, diğer taraftan, daha ziyade fundamentalist ve kuralcı olan, kendi tarihinden ve bu tarihin taşıyıcısı toplumlardan habersiz olan bir İslam'a atıfta bulunulmasıdır. Bu eleştirel yaklaşıma göre, internet, ister din yayma ve cemaat oluşturma amacıyla, isterse sekülerleştirme amacıyla kullanılsın, her zaman bir kültürsüzleştirme aygıtı olarak işlev görmektedir. Çünkü, internet, hem bulunmadığı bir gündelik yaşamı hem de dinin her yerde hazır ve nazır olduğu bir sanal ortamla uyum göstermektedir. Bu yaklaşım, sanal ortamın dine ve kimlik oluşumuna katkı sağlayamayacağını ileri sürmektedir. İhlsözlük örneğindeki dindar gençliğin kimlik oluşumunu vurgulayan özneleşme tezine en ciddi eleştiri Olivier Roy'un eleştirel yaklaşımıdır.

Devletin ideolojik aygıtlarının önemini azaltan internetin, İslami kesim için bir taraftan yeni sorunların kaynağı olduğunu, diğer taraftan İslami kesimin fikirlerini yaygınlaştırması ve İslami gruplara dâhil olanların arasındaki bağların güçlenmesine imkan sunduğunu belirten Taslaman (2011: 208-209), interneti kullanan dindar bireyler, tek başlarına veya birkaç kişiyle, İslam'la ilgili bilgileri internet ortamına taşımakta ve interneti, İslami konular hakkında tartışmak, konuşmak ve ikna etmek için araçsallaştırmakta, internetin sunduğu imkânlarla hiç olmadığı kadar rahat ve ucuz bir şekilde kitlelere ulaşma imkânı bulan farklı görüşlerin İslami kesim için nasıl bir gelecek hazırladığını öngörmenin zorluğuna işaret etmektedir.

Özizmirlî (2010: 39), ihlsözlüğü, dindar gençliğin sanal cemaattaki paylaşım platformu olarak nitelerken, ihlsözlüğe sınıfsal bir gözlükle yaklaşmakta ve Türkiye'nin periferisinde yeni bir yaşam tarzının izlerinin görüldüğünü, bir başka ifadeyle periferi olarak görülen bir kesimin

ihlsözlük örneğinde “orta sınıflaştığını” belirtmekte ancak dindar muhafazakar orta sınıfların bu yeni süreçte kültürel inşa sürecine katılma arzularının kendi içinde muğlak yönler barındırdığını da eklemektedir.

İslamcılarının siyasi ve iktisadi alanlardaki gelişimiyle farklı alanlarda artan görünürlük ve bilinirliğe paralel olarak İHL Sözlüğü de siyasi ve iktisadi alandaki sürecin sosyal medya ayağı olarak değerlendiren Bayer (2012), kanaat önderlerinin derinlikten yoksun olduklarını Bauman anlamda enformasyon yüklenen yüzeysel bir formata mahkûm olduğuna atıfla, sosyal medyanın ilmi ciddiyete sahip olma imkânının ne kadar az olduğunu ileri sürmektedir.

Dindar gençliği İstanbul’un çeşitli üniversitelerinde okuyan öğrenciler örneğinde inceleyen Avcı (2012), altmış öğrenciyle yaptığı derinlemesine görüşmelere dayalı çalışmasında Foucault’nun özne ve iktidarından hareketle bir çalışma yapmıştır. Bizim çalışmamız, Foucault’nun özneleşme tezinden hareket etmekte, ancak bu çalışma, internet ortamında ihlsözlükteki dindar gençliği mercek altına almaktadır. Bu çalışma, dindar gençliğin internet ortamındaki durumunu konu edinerek, ihlsözlük örneğinde internet ortamında dindar gençliğin özneleşip özneleşmediğini incelemeyi amaçlamaktadır. Makale, çevrimiçi sözlük olarak dünyada örneği bulunmayan sitelerden birisi olarak ihlsözlüğü bilimsel bir makalede özneleşme tezinden hareketle incelemektedir.

İnternet, küreselleşme, kimlik inşası ve gençlik olguları çerçevesinde konunun farklı yönleri, farklı araştırmacılar tarafından işlenmekte, belirli sonuçlara ulaşılmaktadır. Sanal cemaatlerdeki dindar gençlik, interneti sunduğu fırsatlar ve barındırdığı risklere rağmen kullanmayı tercih etmekte, kimlik inşası için bir alan olarak görmektedir. Çünkü internet, gençlik dışında farklı kesimlere de imkanlar ve fırsat alanları sunmakta, farklı birey ve grupların görüşlerini, düşüncelerini ve taleplerini serbestçe dile getirdikleri, temsil edildikleri bir alan olarak oluşturduğu alan ve doğurduğu sonuçlarla yeni bir kamusal alan olarak internet, varlık göstermekte, din, dini gruplar, cemaatler ve dini söylemler de bu kamusal alanda yaygın bir biçimde temsil edilmektedir.

1.Dindar Gençliğin Sanal Cemaati Olarak İhlsözlük

Bu çalışma, ihlsözlük, dindar gençliğin sanal cemaatidir önkabulünden hareket etmektedir. “Cemaat”, ortak değerlerin ve inançların çok kuvvetli bir biçimde paylaşıldığı, toplumsal bağın çok güçlü olduğu bir yapıya karşılık gelir. Cemaatte, üyeler, ortak amaçlarına ulaşmak için aynı araçları kullanırlar, topluluğun en belirgin özelliği, “benzerlik” olarak karşımıza çıkmaktadır (Kirman 2004: 46-47). Cemaat doğal bir birlik olarak düşünülse de, cemaatte insanları birleştiren unsurlar ve benzerlikler, farklılıklar ya da ayrıştıran unsurlardan daha güçlü ve daha önemlidir. Cemaat kimliği, sosyolojik olarak savaş ya da doğal felaket gibi nedenlerle bir grubun yaşamının tehdit edilmesi durumunda oluşur. Bu tehdide karşı, insanlar, kolektif eylem içerisine girerken, kendilerini birbirlerine yakın hissettirecek, onları sıkı sıkıya bağlayacak imgeler ararlar. Kolektif imgeyi besleyen, kolektif eylem, bir ittifağa referansla kullanılarak, insanlara bir araya gelerek bir “kamu” oluşturdukları hissini verir. Toplumdaki “cemaat duygusu”, ortak eylemin yarattığı bu birlikten ve paylaşılan bir “kolektif benlik” duygusundan doğar (Sennet 1996: 179).

İletişim teknolojilerinin yaygınlaşmasıyla internet ortamına taşınan cemaatler, çok merkezli, gönüllülük esasına bağlı kalarak, aynı anda birden çok gruba üyelikle çok aidiyetin olduğu yapılar olarak gözlemlenmektedir. Her ne kadar her bir sanal cemaat, iletişim teknolojilerinden yararlanarak küreselleşme imkanı kazanmışsa da her cemaat kendi anlam kodları doğrultusunda bir yapıya bürünmekte, sanal ortamda kullanıcıların gönüllü katılımlarıyla ve seçtikleri insanlarla ve gruplarla sosyalleşme alanları oluşturulmaktadır. Ortak fikir ve amaca dayalı oluşan bu sanal cemaatleri bir araya getiren enformasyon şebekeleri aracılığıyla görünmeyen, ama işlevselliği algılanabilir bir bilgi paylaşım ağıdır (Perşembe 2004: 39-41).

Sanal cemaatlerdeki ilişki ağlarının ortak bilinç, grup düşüncesi deneyimi ve çıkar ortaklığı gibi özelliklerle öne çıktığını savunan Rheingold, üyelerden oluşan bir topluluk bir grup aklı var iken, hiper alanın yerleşik sakinlerinin olmadığını, dolayısıyla paylaşımlarda toplumsal bir karşılaşmadan söz edilemediğini belirtmekte, küreselleşen dünyada

topluma alternatif olma amacıyla formatı, ilişkileri farklı bir ortam şekillenmektedir (Robins 1999: 164-165).

İletişim teknolojileri sayesinde bilgiye kitaplar, makaleler yerine internet üzerinden ulaşılmaya başlanması, her türlü bilgiye ulaşma konusunda internetin çok sayıda seçenek sunması, bilgilenme, kültürlenme, dünyaya ve hayata dair konuların özgür bir biçimde tartışılması, sanal cemaatlere yönelimi artırmaktadır. Etkileşimli sözlüklerin³ bir örneği olarak İhlsözlük, tematik bir sözlük olarak ahlaki, inancı önememesi, ekşi sözlüğe alternatif bir pozisyona konumlanması kurulduğu günden itibaren medyanın ilgisini çekti. İhlsözlük, kendi alanında bir ilki temsil ettiği, düzenledikleri yardım etkinlikleri, anma geceleri, sosyal sorumluluk kampanyaları, bir anlamda sanal cemaatte bir sivil toplum kuruluşu gibi hareket etmeleri, ayrıca sosyolojik açıdan ihl yazarlarının neler yazdığı, gündemdeki konulara yaklaşımları popülerlik kazanmasında etkili oldu. İhlsözlüğün kurucusu ve sahibi, İhlsözlüğün Nisan 2009'da kurulduktan kısa bir süre sonra güçlü bir ekibe kavuştuğunu, ahlaki temellere dayanan, argo, küfür, hakaret ve cinselliğin yer almadığı bir düşünceyle yola çıktığını ve büyük bir ihtiyacı karşıladığını belirtmektedir. Sloganını “insana ve bilgiye hürmet eden sözlük” olarak belirleyen İhlsözlük, yaklaşık 15 bin üyesi, aylık 250 bine yakın tekil ziyaretçisi ve 2 milyondan fazla sayfa görüntülenmesi bulunmaktadır (Bilişim 2012: 57-59).

- 3 Hızla genişleyen kullanıcı profili ile insanların hem birbirleri hem de bilgi ile olan etkileşimlerini arttıran sözlükler, interaktif, çevrimiçi ya da etkileşimli sözlük olarak da adlandırılmakta, bu sözlüklerin ilki, 1999 yılında kurulmuş ve dünyada başka bir örneği olmayan ve bilgiyi, “kümülatif bir biçimde oluşturup paylaşan” siteler olarak etkileşimli sözlükler olarak tanımlanmaktadır. Sözlükler, “bir dilin veya dillerin kelime hazinesini, söyleyiş ve yazılış şekilleriyle veren, kelimenin kökünü esas alarak, bunların başka unsurlarla kurdukları sözleri ve anlamlarını, değişik kullanışlarını gösteren eser” şeklinde tanımlanırken etkileşimli sözlükler de, “her türlü kelime, olay, durum ve kavram hakkında, kayıtlı yazarların yorumlarını içeren ve subjektif sunumlarıyla genişletilen katılımcı sözlük tarzında ağ sayfası” olarak tanımlanmaktadır. Sözlük siteleri; genel etkileşimli sözlükler, tematik etkileşimli sözlükler ve üniversite sözlükleri olarak üç başlıkta toplanmaktadır. Ekşi, Uludağ, İtü, Kötü, Eko Sözlüğün aralarında bulunduğu, genel etkileşimli sözlükler, hemen her konuda görüş bildirip başlık açmaktadır. Tematik Etkileşimli Sözlükler ise belli bir alana odaklanmakta ve geleceğin trendi olarak görülmektedir. Sportif Sözlük, Siyasi Sözlük, Deniz Sözlük, Sinema Sözlük bu kategorinin bilinen örnekleri olarak sayılmaktadır. Üniversite Sözlükleri'nde de o okula özel dersler, hocalar vs gibi konularda bilgiler paylaşılmakta, seviyeli ve kaliteli ortamları nedeniyle çok yararlı bulunmaktadır. Bilkent Kampüs bu sözlüklere başarılı bir örnek olarak gösterilmektedir (Bilişim, 2012: 16-18).

1.1 Yazarlarının Gözünden İhlsözlük Algısı: Bir Tanımlama Girişimi

Özneleşme teziyle bağlantılı kavramsallaştırmalardan önce ihlsözlük yazarlarının gözünden ihlsözlük algısı teorik bir çerçeve sunmaktadır. İhlsözlükteki yazarlar ihlsözlüğü, “imam hatip ruhu”, “ahlaklı olma”, “entelektüel bir ortam” olarak görmekte, bu yaklaşım ihlsözlük örneğinde, dindar kesimin toplumsal alanlarda daha görünür olmak için geliştirdiği çeşitli stratejiler, talep ve beklentiler hakkında fikir vermektedir. İslami kimlikle genç kesim, toplumsal alanda daha fazla görünür olmak için taktikler geliştirirken, değişen talepleriyle bu alanların belirleyici stratejileri olma çabaları belirginleşmeye başlamaktadır (Avcı 2012: 189).

Sözlüğün yazarlarındaki “ahlaklı olma” vurgusu, ekşisözlüğe alternatif bir konuma işaret etmekte, farklılık olarak dini ve ahlaki konulardaki duyarlılığa vurgu yapılmaktadır. Sözlük yazarlarından hayber34 takma adlı genç, (05.06.2009), ihlsözlüğü “*ekşi sözlüğe rakip olmasını istediğimiz sözlük*” olarak, mercure takma adlı genç (08/04/2009), “*ortaya koyduğu tavır ve duruş ile pek yakında ekşi sözlük’teki hakim yapıyı da devirecek olan oluşumdur*” şeklinde tanımlamakta, batlamyus kutukola takma adlı genç (09.04.2009), “*ekşi sözlükteki karı-kız, faşist, dinci, seks içerikli yazılardan bıkkınlık gelen bünyelere ilaç gibi gelen, yeşil sözlük*” olarak nitelemektedir. Sözlük yazarlarından gamiran takma adlı genç (09.06.2009), “*internet aleminde yeni bir ümidin adı... Kaliteli bir bilgi paylaşım, tartışma, beyin fırtınası ve mizah ortamı olması, ağırlıklı olarak İslami değerlere sahip yazarlardan oluşması beklenen ve bu alandaki eksikliği gidermeye aday web sözlüğü...*” şeklinde ihlsözlüğü tanımlamaktadır.

Sanal cemaatlerin dini konularda alternatif bir yapı sunamayacağı üzerine çeşitli tartışmalar yürütülmekle birlikte, sözlük yazarlarından elhamdulillahmüslümanım takma adlı genç (08/04/2009) “*gerekli çalışmalar yapılırsa ve moderasyon ekibi sıkı tutulursa bi-iznillah sözlük âlemi’nin galibi olacaktır. Allah’ın izniyle yazarlarımız onbinleri bulacak ve İslamiyet dalga dalga yayılacaktır bu sözlük sayesinde..*” şeklinde ve lombardini takma adlı genç (09/04/2009) “*İslam’da olanı*

hatırlamayı, hatırlatmayı, bildirmeyi görev edinmesi gereken yeni oluşum. Yakın zamanda enginlere sığmayıp taşacak fıkıh, tefsir, kelam, akaid gibi başlıklarla bulunmaz bir kaynak olmasıdır tek duamız” şeklinde sözlüğe bir misyon yüklemektedir. Sanal cemaatler, internet ortamında ilişkilerin yüz yüze ilişkilerdeki gibi sıcak bir ağla örülmemiş olduğundan gerçeklikle ilişkileri kırılğan ve zayıf olan bağları inançlara ve duygulara yapılan çağrılarla sağlamaya çalışmakta, dinsel bağlılık ve aidiyet duygularını sanal cemaatin formatına uyumlaştırarak gerçekleştirmektedir (Perşembe 2004: 42-43).

Sözlüğün yazarlarında sözlük için, din ve ahlakın birlikteliğine atıfla “yuva vurgusu” karşımıza çıkmaktadır. Deadvoice (12/04/2009) “*şahsına münhasır, ilim ve irfan yuvası*”, Ahmet musaade etmez (12/04/2009) “*kalbimizi ferahlatan, sevgimize bir yön veren ve keşme-keş diye tabir edilen ortamlardan bizi kurtaran derin bir nefes aldırın yuvamız...*” Sputnik (09/04/2009); “*huzurun bulunduğu, sözlük gibi sözlük*”, The revenge of tuxedo (12/04/2009), “*ilim irfan kaynağı hidayetin beşiği güzel sitemiz*”, Don kulot (14/04/2009), “*camiden sonra ikinci mabedim*” ve Zeus (08/04/2009) “*inşallah görevini başarıyla yapacak ve kutsala saygısı olanların da okuyup yazabileceği bir ortam olacaktır*” şeklinde değerlendirmeler tespit edilmektedir.

Yazar profili olarak “muhafazakar entel” bir tanımlama çıkmaktadır. Bilal takma adlı genç, (02.05.2009) “*akıllı müslümanların en yeni ve umumi “click” mekanı*” şeklinde bir tanımlama yapmaktadır. Saktanber (2003:265), dindar gençlikteki bu entelektüel saflık arayışının bize şaşırıcı gelmemesi gerektiğini, Türkiye’de 1980’lerin başlarından itibaren İslamcı gençlik kültürünün bir özelliği olduğunu ve yükselişe geçen İslamcı siyasal eylemciliğin en göze çarpan niteliği olarak yeni İslamcı entelektüellik olduğunu belirtmektedir. Hasan Sabbah, “*kainat insan için yaratılmış. Ben önemliyim, ama herkes önemli. Aydınlanmaya çalışan bu kesimin Nietzsche’leri, Oscar Wilde’ları yok. Onlar ölsün mü? İslami kesimde entelektüel bir eksiklik, bir köylülük söz konusu. Ben köylülüğe karşıyım. İşte bu yüzden bu sözlük var*” (Özizmirli 2010: 42-43) diyerek entelektüel eksikliğe vurgu yapmakta ve bir ihtiyacı dile getirmektedir. Benzer bir yaklaşımla, İslami gençliğin sadece müzik olarak ilahileri ya da tasavvuf müziğini dinlemediği ya da sadece muhafazakâr kesimin yayınlarını takip etmediği belirtilmektedir. Avcı dindar üniversite gençliği

üzerine yaptığı çalışmasında (2012: 210), Fizik, 2.sınıfta okuyan bir erkek öğrencinin, *“bizim sadece namaz kılıp, Kur'an okuduğumuzu, bunların dışında hiçbir sosyal yanımızın olmadığını düşünüyorlar sanırım”* diyerek entelektüel çıkışa işaret etmektedir.

Sözlükler, günümüzün “modern kıraathane”lerine benzetilmekte, küreselleşen dünyada sanal cemaatlerde bireyler, gündem hakkındaki değerlendirmelerini sözlük aracılığı ile yapmakta, ihlsözlükte ifade ettiğimiz anlamda, ötekileştirilen bir mahallenin sözcüsü olup sözün değerini yükseltmeye çalışmaktadır (Bilişim 2012: 59). İhlsözlük, dindar gençliğin sanal alemde kendi kimliğini inşa ettiği, içini döküp rahatladığı bir sosyal ortam olarak ifade edilmektedir. *“Kelimenin tam anlamı”* (06/11/2009) takma adlı yazar, bu durumu *“alem sanal sanal olunca, sözlük sır kuyusuna dönüşüyor. İçimizi döküp rahatlıyoruz. İslami gençlik olarak içimizde ne varsa, burada da o var. Sorgulayan, yargılayan, kınayan, höyt diyen yok. Olsa da önemli değil zaten. Gerçek alemde yutkundüğümüz ne varsa burda. Bazen tükürük oluyor bu, bazen bir başkaldırı. Burası bizim yüzümüz hakikaten. Özensiz de olsa, burası bizim yüzümüz”* şeklinde ifade etmektedir.

2. İhlsözlük Örneğinde Özneleşmenin Temsili

Dindar gençliğin sanal alemde kimlik inşasının mekanı olan ihlsözlüğün yazarlarının sözlüğe yönelik *“ahlaklı olma”*, *“entelektüel bir ortam”* ve *“imam hatip ruhu”* olarak belirttikleri üçlü sacayağının en önemli temeli, eleştirel düşüncedir. Bu çalışmada, dindar gençliğin özneleşmesi, eleştirel düşünce üzerinden tespit edilmektedir. Sözlük yazarlarının yaptığı tanımlamalarda ihlsözlüğe yönelik eleştirel düşüncenin mekanı olma niteliği, sözlüğü tanımlamada da gözlenmektedir. *“Battal gazi”* takma adlı yazara göre, sözlük, *“tüm peşin hükümleri bir gün tek tek yıkıp geçerek, internet dünyasında bir numara olacak olan sözlük”* (08.04.2009) şeklinde tanımlanmakta ve dindar gençliğin eleştirel söylemini örnekleyecek unsurlar tespit edilmektedir. Sözlük yazarlarından Derviche modern, *“Eleştirel düşünme, gelişmenin anahtarıdır. Eleştirilebilen bir şeyin geliştirilebilen bir tarafı vardır. Dolayısıyla her türlü eleştiri, bir tür hediyedir”* (21.01.2010) şeklinde eleştirel düşüncenin gerekliliğini belirtmektedir.

Dindar gençliğin dine, çevreye, gençliğe, dünyaya yaklaşımındaki eleştirel söylem, dindar gençliği özneleşmeye götürmektedir. Özneleşme, Foucault'un özne ve iktidarından hareketle, öznenin iktidar karşısındaki durumunu ifade etmektedir. Foucault (2011: 58-63), çalışmalarının genel temasının iktidar değil, öznenin oluşturduğunu, öznenin bir yandan üretim ve anlamlandırma ilişkilerine girerken, öte yandan çok karmaşık nitelikte olan iktidar ilişkilerine girdiğini belirtmektedir. Foucault'nun yaklaşımında, öznenin iki anlamından ilki, denetim ve bağımlılık yoluyla başkasına tabi olan özne, ikincisi, vicdan ya da öz bilgi yoluyla kendi kimliğine bağlanmış olan öznedir. Öznenin her iki anlamında da boyun eğdiren ve tabi kılan bir iktidar biçiminin varlığına işaret etmek gerekir. Bu iktidar biçimi, bireyi kategorize eder, gündelik yaşamına doğrudan müdahale eder. Özneleşme, yaşam boyunca sürdürülen bir inşa sürecidir.

Özneleşmeyi, iktidar karşısında bir direnme biçimi olarak değerlendirebilecek olan pratikler ve söylemleri, dindar bireyi iktidar ve söylem arasında sürekli kendini dönüştüren ve oluşturan bir süreç olarak görmek mümkündür. İktidar karşısında bir direnme biçimi olarak geliştirilen söylem ve yönelimler, özneleşme sürecinin önemli bir boyutunu oluşturur. Dindar birey, iktidar ve söylem arasında sürekli kendini dönüştürmekte ve yeniden inşa etmektedir. İktidara karşı geliştirdiği söylem ve yönelimler, dindar özneyi hem gizlemekte, hem de var etmektedir (Avcı 2012: 87). Bu anlamda özneleşmek, bireyin içinden geldiği toplumsal normlara eleştirel yaklaşması üzerine kurulmaktadır. Bu süreç bir yönüyle, bireyin toplumsal iktidara ve cemaat normlarına, yasaklara karşı gelebilmek için özgürlük arayışına karşılık gelmektedir. Burada belirtilmesi gereken önemli nokta, bireyin özneleşme yönelimindeki konumlanması, dinsel ve kültürel alanın dışından değil de içinden gerçekleşmesidir. Birey, kendisini özneleşme ile ailesi ve çevresinden kendisine aktarılan toplumsal iktidarın dışına konumlandırmaz (Türkmen 2000: 142-143).

Modernliğe yönelik tanımlamasını, teknik ilerlemeler ya da tüketicilerin giderek artan bireyciliği yerine, özgürlük talebi ve bu talebin, insanı mutlak bir araca, bir nesneye ya da bir yabancıya dönüştüren her şeye karşı kendini savunması olarak gören Touraine'in (2007: 259) bakışında özne, bireysel deneyim ve toplumsal çevrenin sadece tüketicisi değil, aynı zamanda üreticisi olarak belirir.

Türkiye'nin İslamcı gençliği üzerine yaptığı değerlendirmede Türkiye'nin İslamcı gençliğinde gözlemlenebilecek yeni imajlar ve niteliklerin sadece bir dizi verili siyasal eylem ve ideolojik söylemle açıklanamayacağını belirten Saktanber'e göre (2003: 260), Türkiye'deki İslamcı gençlik,, medyanın veya kendi deneyimlerinin süzgecinden geçen küresel imajların yanı sıra, hem Batı'nın hem de Doğu'nun kültürel formlarını taklit edip kendilerine göre düzenleyerek bir kültür üretmeye çalışmaktadır.

Sözlüklerde kavramların yeniden tanımlanma süreci, dindar gencin özneleşmesi sürecinde merkezi bir konumu teşkil etmektedir. Türkmen'e göre (2000: 146-147), özneleşme, kişinin üzerinde hakimiyet kuran sistemi ve aidiyetlerini yeniden okuyabildiği ve sorgulayabildiği ölçüde gerçekleşmektedir. Bu süreç, içe kapanma ile öznellik arasında yaşanan yol ayrımındaki kırılma olarak nitelenebilecek günümüz toplumlarındaki hızlı dönüşümler ve tüketim mekanizmalarının eski değerlerin yerini almaları karşısında tepkisel ve cemaate dayalı içe kapanmalar olarak görülen kimliklerin kırılma noktasına da işaret etmektedir.

2.1 İhlsözlükte Özneleşmeyi Kavramsallaştırma Boyutları

Bu boyutlar, dindar gençliğin sanal cemaati olarak ifade ettiğimiz ihlsözlükte özneleşmenin yansıma boyutlarını ifade etmektedir. Boyutlar genel olarak değerlendirildiğinde, yaklaşımın eleştirel ama köktenci de olmadığı, modernizmin eleştirildiği gibi, geleneğin de kıyasıya eleştirildiği görülmektedir. Özneleşmenin boyutları, sekiz başlık halinde kavramsallaştırılmıştır. Bu boyutlar, a) geleneksel müslümanlık eleştirisi, b) sorgulayıcı Müslümanlık ve özgürlüğe yapılan vurgu, c) din istismarı eleştirisi, d) iktidarı kutsallaştırma eleştirisi, e) İslamileşme eleştirisi, f) özentî kültürü eleştirisi, g) İslam'ın savunusu şeklindedir. Bu kavramsal boyutlar, ihlsözlüğün -iddia edildiği biçimde- sanal cemaate kimlik oluşumu iddialarını sistematikleştirmektedir.

a) Geleneksel Müslümanlık Eleştirisi

Dindar gençliğin içinde yetiştiği toplumsal ortam, çocukluğun ve ergenliğin geçtiği çevre, mahalle, okullar, kurslar ve arkadaş çevresi gibi

etkenlerin bütünü dindarlığın oluşumunda etkili olduğu için dindar gençliğin geleneksel Müslümanlık eleştirisini, ilk sosyalleşme ortamları olan aile çevresinden başlatmak gerekir.

İhlsözlükte temsil edilen dindarlık yaklaşımında geleneksel Müslümanlığa yöneltilen eleştirilerde belirli noktalar öne çıkmaktadır. Geleneksel Müslümanlığın referanslarının katıksız saf İslam'ın dışında bir yere konumlandığını belirten "Kızıroğlu" rümuзу yazar, "*Türkiyemizde iki din vardır. Birisi gelenek, görenek, töre, tasavvuf ve hurafelerle yoğrulmuş geleneksel dindir. Birde çok az taraftarı olan katıksız saf İslam dinidir. Gelenek dini, akıl ile bağdaşmaz, doğrudur. Ancak Allah'ın dini İslam öyle değildir*" (27.06.2009) şeklinde geleneksel Müslümanlığın akıl ile bağdaşmayacağını, "Ölümüne imtihan" rümuзу yazar, "gelenek Müslümanı'nı, "*doğar doğmaz kimliğinin din hanesine "İslam" yazılmış olanların bu İslam da ne demek acaba diye sorması gerekirken işi tembelliğe vurup kendinden öncekileri doğruları ve yanlışları ile birlikte birebir taklit ederek yaşayan müslüman grubu. Birisi ufak da olsa farklı bir ses çıkardığında o sesi bastırmak için koro halinde "biz atamızdan, babamızdan böyle görmedik" şeklinde bağırlar" (18.08.2010) diyerek eleştirmekte iken "dümbüllü döne hatun" (27.03.2013) rümuзу yazar, geleneksel Müslümanı, "*erdemsiz dindar*" olarak tanımlamakta ve erdemsiz dindar, İslam'ın güzel ahlaka ve hoşgörüye verdiği önemden bihaber, dini şekilciliğe indirgemiş dindardır. Bu tipler başkasına karşı son derece eleştirel ve müsamahasızken kendi günahlarına karşı da bir o kadar affedicidir.*

İhlsözlük yazarlarının geleneksel Müslümanlığa yönelik eleştirilerinde, dindar gençliğin, dini değer ve kuralları sorgulama çabaları, geleneksel dindarlık anlayışını değiştirme genel tavrı içinde olduklarını göstermektedir.

b) Sorgulayıcı Müslümanlık ve Özgürlüğe Vurgu

Dindar gençlik, geleneksel müslümanlık eleştirisinin karşısına "sorgulayıcı Müslümanlığı" koymaktadır. İhlsözlükte, dindar gençliğin dini konulara yaklaşımında eleştirel bakışla bağlantılı bir sorgulayıcılık kendisini göstermektedir. Sözlük yazarları, dini konularda en basit kurallardan Allah'ın varlığına kadar her şeyin sorgulanabileceği ve bu sorgulamaların insanı dinden uzaklaştırmak yerine aksine daha çok bağlayacağı ve

bilinçli Müslüman haline gelineceği düşüncesi yaygın bir kanaat olarak tespit edilmektedir. Bu örneklerde dini kural ve değerlerin gündelik yaşama uyarlanmasında öğrencilerin kendi ailelerinden farklı olarak akılcı bir bakış açısıyla yorumlamaları göze çarpmaktadır. Entelektüel duruşla birlikte düşünülmesi gereken bu tutumu, modernliğin bir sonucu ve din alanındaki yansıması olarak görmek mümkündür. Dinin akılcı bir bakış açısıyla değerlendirilip gündelik yaşam pratiklerine uyarlanmasında toplumun geleneksel bir yaklaşıma sahip olması ve dini pratiklerin sadece bir göreneğe dönüşmesi gençler arasında eleştirilmektedir. Sorgulayıcılık konusunda, Avcı (2012: 174) benzer sonuçlara ulaştığını belirtmektedir.

Sorgulamadan Müslüman olma konusunda, afet i azam (26.05.2010) takma adlı genç, *“bu başlığa uyan milyonlarca Müslüman vardır. Eğer ki bunlar Hristiyan bi ülkede doğmuşŸ olsalardı eminim ki sorgulamadan Hristiyan olurlardı”* şeklinde sorgulayıcı olmanın önemine işaret ederken, swanted takma adlı genç, (05.10.2009), *“şüphesiz ki ile başlayan cümlelere kanıt olmadan itimat etmemektir”*, imran zakhaev takma adlı genç, (31.05.2009); sorgulayıcı Müslüman olmayı, *“her müslümanın yapması gereken eylem. Zira inanç rasyonel bir temele oturmazsa sonrasında yaşanacak kötü niyetli telkinlere karşı akli melekeler bakir kalır”* şeklinde yorumlamakta, orabura takma adlı genç, (05.10.2009), *“olanı olmayanı, varlığı ve kendi varlık amacını, hayatın en küçük ve en büyük atraksiyonlarını, ayrıntı ve bütünü, kendi içine bakarak tarafsız bir şekilde değerlendirmesi yoludur. Söylenmesi kolay ve uygulaması zordur. Çünkü insan hayatını komple değiştirmek zorunda kalabilir. Ya da değişimlere sürekli açık bir esneklikte seyretmelidir”* şeklinde yaklaşırken, comenger2 takma adlı genç, (05.10.2009); sorgulayıcılığı, *“asla bir cemaat sürüsünde bir koyun olamayacak insan olmaktır. Fevkalade bir haliyet i ruhiyedir”* şeklinde ve *“bir cemaat’e mensup olmakla çelişki bulunduran durumdur. Ve evet ümmetin ferdi olmakta sorgulamaya çelişki teşkil eder. Ama cemaat müridi olmak, ümmet ferdi olmaktan belki üç, beş basamak daha dar kapsamda olmayı gerektireceğinden sorgulayıcı birey olmak üzerine, ümmet ferдинin sorgulayıcılığından daha katı baskı unsuru oluşturur”* şeklinde yaklaşmaktadır.

Dindar öznenin oluşum ve dönüşüm sürecinde İslami genç kimliğin oluşum sürecinde ise bu direnme ve taktik biçimlerini hem ait

olunan dini gruplara karşı ve diğer iktidar biçimlerine karşı görmek mümkündür. Sürekli bir varoluşsal süreci ifade eden kimlik, "özne" merkezli bir kimliksel inşa süreci olarak ilerlemektedir. Dindar muhafazakar kesimin modernlik tecrübesi, İslami kimliği tahayyül ettikleri ve toplumsal ilişkileri yeniden düzenledikleri yeni fırsat alanlarının oluşumuyla sonuçlanmıştır (Avcı 2012: 43). İhlsözlük örneğinde mercek altına dindar gençlik, küreselleşen dünyanın getirdiği iletişim teknolojilerini yeni bir varlık olarak değerlendirmektedir.

İhlsözlükte yazarlar, sorgulayıcı Müslümanlıkla özgürlüğe vurguyu birlikte yapmaktadır. Huseyinman, (18.10.2009) takma adlı yazar, özgürlük konusunda, "*özgürlüğü elde etmek, esir olmakla başlar. Özgürlüğü devam ettirebilmekte kimseye göbekten bağlanmamayı gerektirir. Hiç bir siyasi görüşe, hiçbir fraksiyona, hiçbir ticari kazanç ve ranta, bir takım makam ve mevki aşkına. Direkt Allah'a bağlanmaktan geçer özgürlük. Arada her ne varsa hepsi dünyevidir ve bağımlı olmayı gerektirir dünyaya. Bir veli gibi yaşayabilen özgürdür. Bir lokma bulunca yer, bulamazsa sabreder, ama kimseden emir almaz, kimseye zerre taviz vermez. Çünkü dünyadan bir beklentisi yoktur. Ana fikir işte bu. Eğer dünyadan bir beklentin varsa sen özgür olamazsın. O beklentinin esirisin*" şeklinde değerlendirme yapmaktadır.

c) Din İstismarı Eleştirisi

Dini ve değerleri kötüye kullanma, günümüzde toplumsal hayatın çeşitli boyutlarında gerçeklik kazanabilmekte ve modern toplumsal problemler arasında kendine önemli bir yer bulan din istismarı (Okumuş 2009: 444), ihlsözlüğün sıklıkla gündemini meşgul etmekte ve İhlsözlükte dindar gençliğin eleştirdiği alanlardan birisi olarak, din istismarı gelmektedir.

Photon takma adlı genç, (15.10.2009), "*din benim için hayatimin ve kimliğimin en önemli parçası iken, onu bir şeylere tornavida veya kerpeten gibi alet etmek, her şeyden önce kendi vicdanıma, benliğime, kimliğime, varlığıma, ruhuma hançer vurmaktır. Cesedime vurmaya tercih ederim, o ayrı. Bu sebeple, hiçbir zaman girişmediğim/girişmeyeceğim hedeftir. İsteyen yapsın, bana ne!*" şeklinde, Rabbimesordumihlsozluk dedi takma adlı genç, (15.04.2009); din istismarını "sömürü aracı olarak din" başlığında, "*din kişiye aittir, özeldir. Bütün hayatını din esaslarına*

göre yaşayan insanlar başkalarının dini üzerinden kendine bi şeyler sağlamak çok farklıdır” şeklinde, Center_of_red (28.08.2009); “dindar geçinenin Arapça kelime kullanma gayreti başlığında, “emperyalizmin sadece ekonomik değil dini boyuttan da dili, yaşam anlayışını, toplumun diyalogunu sömürebileceğini, bu yönden sömürünün yalnızca Batı’dan kaynaklanmadığını belirten durum” şeklinde yorumlamaktadır.

d) İktidarı Kutsallaştırma Eleştirisi

İhlsözlükteki eleştiri alanlarından birisi de iktidarın kutsallaştırılması konusunda gelmektedir. İktidarlara kutsallaştıran insanlar için , zerdali çiçeği takma adlı genç, (21.12.2011) *“iktidarın hatalarında bile kutsallık arayan varlık: Allah ıslah etsin dediğim varlıktır. Onlar ne yapmışsa doğrudur demek onları ilahlaştırmak olur”* şeklinde eleştirilmekte, diğer taraftan iktidarların da kesin inançlı (Hoffer 2005), insanların *“itaat et, kurtul”* diyerek çevrelerinde istediği vurgulanmaktadır.

Okuryazar takma adlı genç (25.05.2009), itaat et kurtul başlığına, *“düzenin devam etmesi, eleştirilmemesi, sorgulanmaması için, kayıtsız şartsız itaati hedefleyen birçok cemaat, dernek veya parti örgütlenmesi tarafından kullanılan emir cümlesi”* olarak yorum yapmaktadır.

e) İslamileşme Eleştirisi

Bir başka eleştiri alanı, İslamileşme konusunda gözlemlenmektedir. Sözlük yazarlarından, ölümüne imtihan takma adlı yazar (17.07.2012); *“her şeyin İslamisini yapma başlığında, “İslami mizah, İslami moda, İslami tatil, İslami düğün... Bundan çok değil 10-15 yıl önce herkesin belli bir yaşam tarzı olurdu, herkes yaşam tarzına göre davranırdı. Dini hassasiyetleri olan insanlar bu tip etkinliklere soğuk bakardı. Ama ne zaman para ve makam el değiştirip İslamcılar oldu, diğerlerinden bu konuda geri kalmayacaklarını ispatladılar... Yaptıklarını haklı gösterebilmek için de etkinliklerin başın İslami sıfatını koydular. Müslüman her şeyin en iyisini hak eder, diğerlerinden geri kalınmamalı kılıfı altında herkes de çatır çatır nefsinin hoşuna gidenleri yapmakta. İkiyüzlü davranmak yerine fırsat olmadığından yapamıyorduk, elimize fırsat geçti bak biz de aynısını yapıyoruz, biz de nefis taşıyoruz diyebilme düristlüğünü gösterebilir bu kadar eleştirilmez”* şeklinde değerlendirme

yapmakta ve büyük Türk küçüğü takma adlı yazar (27.03.2010) *“iletişimimiz İslami usullere göre kesilmiştir: hayatının her alanında İslami esaslara göre yaşamaya çalışan insanın, ayrılık cümlesi”* şeklinde sözlükte her şeyin İslamisine eleştiri, alaycı bir dille de ifade edilmektedir.

f) Özenti Kültürü Eleştirisi:

Dindar gençlik, sanal ortamda kimlik inşa sürecinde özenti kültürüne de eleştirel yaklaşmaktadır. İhlsözlük yazarlarına göre, özenti kültürünün arka planında iç görünüş, maneviyat yerine dış görünüşün, imaj dünyasının etkisi yatmaktadır. Sözlük yazarlarından “amiodarone” takma adlı genç (04.07.2010) Descartes’ın ünlü “düşünüyorum öyleyse varım” deyişine atıfla *“görünüyorum öyleyse varım” ifadesini, varlığını sadece görseiliği üzerine kurgulayan ve ötekinin görünüşü hakkında yapacağı değerlendirme ile kendine toplumsal bir statü edinmeye çalışan zavallı modern çağın insanının varoluş felsefesini özetleyen cümle”* şeklinde bir yönelimi eleştirmektedir. Sözlük yazarlarından “chirkin” rümuşlu genç, (29.05.2009) imaj dünyasını, *“duyguların/düşüncelerin/yaşanmışlıkların/birikimlerin, kısacası hayata adım attığımız andan itibaren belki de; içsellüğümüzde var olan her şeyin, bedenimizi çevreleyen ya da bedenimizde kendine yer bulamayan somut varlıklar kriterleriyle değerlendirildiği dünya... Kimi zaman moda’nın elinde oyuncak olmuş geniş kitlelerin piyasayı şenlendiren tatminsizlik öyküsü; ve çoğu zaman üzerine bir anlam yüklemekle refleksiyle izleyip, kendimize acil yaftalar yarattığımız; renkler; kumaşlar; dokular; metallar..”* şeklinde eleştirmektedir.

İhlsözlük yazarlarının özeleştiri bağlamında kendi içlerine yönelik eleştirisi, dindar gençliğin sanal cemaatte faaliyet göstermesi, dindar gençliğin diğer gençlik gruplarıyla karşılaştırılmasını gündeme getirmektedir. Avcı (2012: 199), farklılık iddiasındaki dindar gençliğin kültür araçlarının kullanılmasında farklı bir görünüme ve faaliyet alanına sahip olmadığını ileri sürmektedir. Bu yaklaşıma göre, dindar gençlik aslında modern dünyanın tüm araçlarını kullanmakta, “ekşi sözlük” alternatifi olarak sunulan “ihlsözlük” ortamı, Amerika’dan dünyaya yayılan Native Dean grubunun Türkiye’deki versiyonu İslami Rap’ın Sagopa Kajmer ile temsil edilmektedir. Hem modern dünyaya uyum

sağlayan, hem de İslami bir biçime sahip olan, ancak yapısal olarak bir farklılık sunamayan bir oluşum izlenimi vermektedir. Benzer bir sonuçla, dindar genç kızları, akranları olan genç kızlarla erkekler, moda, diziler, magazin dünyası gibi konularda karşılaştıran Saktanber (2003: 265), dindar genç kızların akranları olan diğer kızlardan çok farklı olmadıklarını, üstelik talk showlar, mizah kitapları ve karikatürler gibi diğer medya ürünlerine ilgi duyduklarını tespit etmektedir.

g) İslam'ın Savunusu

Özneleşmenin bir boyutu da, İslam'ın özüne ve farklı toplum kesimlerindeki algılanışına bağlı olarak yöneltilen eleştirilerde İslam'ın savunusu gözlenmektedir. Bu eleştirilerden ilkinde, deprofundis takma adlı genç, (30.04.2012) *"müslümanlığınızı nasıl alırdınız: nevezhur İslamcılık tipleri üzerinden yakında sorulması muhtemel soru. Devrimci, antikapitalist vs. gibi sıfatlara tam gaz yenileri ekleniyor. İslam bir izmiş gibi, beşeri izmlerin retoriklerine muhtaçmış gibi bir hava estiriliyor. İslam zaten antikapitalist. Bu ön eke ihtiyacı yok. İslam zaten çağlar üstü, modern ya da arkaik denilen tüm söylem ve ideolojilerden münezzehtir. O zaman, nereye gidiyorsunuz?"* şeklinde İslam'ın algılanması ve söylemlere yönelik bir tepki tespit edilmektedir.

İslam'ı savunma boyutunda, bir başka örnek, dua rümuşlu yazar, *"örtünmenin nedeni eğitimsizlik ve fakirliktir: hatalı önerme. Bir kere geneli yansıtmıyor. Üniversitelerde bolca örtülü bayan var. Örtü kuran okumakla ilgili bir mesele... Başörtüsü bir yaşam tarzıdır. Bir yaşam tarzı demek gelişigüzel olmamak anlamına gelir. Bir düzen, bir şekil demektir. Din ise zaten başlı başına hayat düzenleyicidir. Örtünmeyi küçümsememek gerek..."* (22.04.2010) şeklinde örtünmenin dini bir gereklilik olduğunu belirtmektedir.

Dindar gençliğin özneleşme sürecinin ihlsözlükte kavramsallaştırıldığı yedi boyutta, dindar gençliğin özneleştiği görülmektedir. Dindar üniversite gençliği üzerine çalışma yapan Avcı'nın (2012:110), belirttiği gibi en genel anlamda tek bir biçim ve niteliğe sahip İslami gençliğin olmadığı ve yazarların yorum ve değerlendirmelerinden gittikçe "öznelenmiş" bir İslami yaşam biçimine doğru hızlı bir yönelim olduğunu belirtmek gerekir. Dindar gençliğin tutum, davranış ve yönelimlerini

besleyen kaynakların çeşitliliği, sanal cemaatte ihlsözlük örneğinde yeni bir söylem ve tarzlarla biçimlenmektedir.

Sonuç

Dindar gençliğin internet ortamındaki durumunun konu edildiği bu çalışmada, ihlsözlük örneğinde internet ortamında dindar gençliğin özneleşip özneleşmediği sorusuna cevap aranmıştır. Çalışmada, ihlsözlük örneğinde dindar gençliğin özneleştiği tespit edilmiş, özneleşmenin boyutları yedi boyutta kavramsallaştırılmıştır. Özneleşme kavramıyla Foucault'un özne ve iktidar üzerine çalışmalarında ele alınan kavramsal çerçeveden hareket edilmiş ve özneleşme ile iktidar karşısında bireyin konumu, bireyin iktidara direnmesi, iktidar karşısında taktik geliştirilmesi kastedilmiştir. Özneleşmenin kavramsallaştırıldığı ve yedi boyutta ifade edilen iktidar, bir taraftan ilahi bir güç iken bir taraftan bireyin kendi içindeki nefsi olabilmekte; bir taraftan ait olduğu dini grupların değerler ve ilkeleri iken bir taraftan kendi dışındaki dini gruplar ya da dindar olmayan kesim olarak karşımıza çıkmaktadır.

İhlsözlükte yazan dindar gençlik, internet ortamındaki sanal cemaatte dindarlığından ödün vermeden kimlik inşa ettiğini düşünmekte, yaklaşımlarının eleştirel ama köktenci de olmadığı, modernizmin eleştirildiği gibi, geleneğin de kıyasıya eleştirildiği tespit edilmektedir. Geleneksel müslümanlık eleştirisi, din istismarı eleştirisi, iktidarı kut-sallaştırma eleştirisi, İslamileşme eleştirisi, özentî kültürü eleştirisi yanında sorgulayıcı Müslümanlık, özgürlüğe yapılan vurgu, İslam'ın savunusu şeklinde bir yaklaşım gözlenmektedir.

Dindar gençlik, ihlsözlüğü, dindar kimliği eleştirel bir söylem üzerinden özneleşme aracı görmekte, internet ortamını imam hatip ruhu, ahlaklı olma ve entelektüel olma prensipleriyle hareket etmektedir. İhlsözlük örneğinde dindar gençlik, kendilerini hissettikleri kolektiflik bağlamında tanımlamakta, kendilerini Müslüman hissederek birtakım ittifaklara girmekte, İslami uygulamalar ve düşünceler etrafında birleşen bir topluluğa ve bir İslami popüler kültür oluşturmaya yönelmektedir.

Kaynakça

- Alankuş Kural, S. (1997). "Alternatif kamular/cemaatler ve İslamcı kadınlar", *Toplum ve Bilim*, 72, 5-44.
- Avcı, Ö. (2012). *İki dünya arasında İstanbul'da dindar üniversite gençliği*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bayer, S. (2012). Bir İslamcılık mecrası olarak ihlsözlük, *Stargazetesi*, Açık Görüş, 03.09.2012, Erişim Tarihi: 20 Mart 2013. (<http://haber.stargazete.com/acik-gorus/bir-islamcilik-mecrasi-olarak-ihl-sozluk/haber-685554>).
- Bayyığıt, Mehmet (2011). *Gençlik ve din*, Konya: Yediveren Kitap.
- Bilişim Dergisi* (2012). Türk Bilişim Derneği Yayını, Sayı:140, Yıl: 40.
- Bunt, G. R. (2003). *Islam in the digital age, e-jihad, online fatwas and cyber islamic environments*, London, Sterling, Virginia: Pluto Press.
- Foucault, M. (2011). *Özne ve iktidar*, Çev. I. Ergüden, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gelernter, L. & Regev, M. (2010). "Internet and globalization", (Ed.) Bryan S. Turner, in the Routledge *International Handbook of Globalization Studies*, (pp.62-76), USA, Canada: Routledge.
- Güzel, M. (2006). "Küreselleşme, internet ve gençlik kültürü", *Küresel İletişim Dergisi*, 1, 1-16.
- Hoffer, E. (2005). *Kesin inançlılar*, Çev. E. Günür, İstanbul: İm Yayın.
- Karavaşin, H. (2012). "Gençlik ve din", N. Akyüz, İ. Çapcıoğlu (Ed.), *Din sosyolojisi el kitabı* içinde, (s.237-252), Ankara: Grafiker Yayınları.
- Küçükcan, T. (2005). "Dini yayıncılıkta internet (sanal dinî iletişim açısından yeni alanlar ve yeni stratejiler), II. Uluslararası Dinî Yayınlar Kongresi, Sesli - Görüntülü Dinî Yayıncılık, 05-07 Kasım 2004 - Ankara, 2005, 211-220.
- Okumuş, E. (2009). "Değerlerin ve bir değer olarak dinin istismarı", IV. *Din Şurası Tebliğ ve Müzakereleri* 12-16 Ekim 2009, Ankara, Cilt: I, 427-446.
- Özizmirli, G. (2010). "Dindar-muhafazakâr orta sınıfın bir sahnesi ihl sözlük: yüzde 99 orta sınıf", *Birikim Dergisi*, 260, 38-44.
- Perşembe, E. (2004). "Enformasyon toplumunda cemaatler: sanal mı, gerçek mi?", *Muhafazakar Düşünce Dergisi*, 1 (2), 33-44.
- Robins, K. (1999). *İmaj*, Çev. N. Türkoğlu, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Roy, O. (2003). *Küreselleşen İslam*, Çev. H. Bayrı, İstanbul: Metis Yayınları.
- Saktanber, A. (2003). "Siz nasıl eğleniyorsanız biz de öyle ibadet ediyoruz" entelektüellik ve popüler kültür arasında Türkiye'nin yeni İslamcı gençliği", D. Kandiyoti, A. Saktanber (Ed.), *Kültür Fragmanları Türkiye'de Gündelik Hayat* içinde (s. 259-277), Çev. Z. Yelçe, İstanbul: Metis Yayınları.
- Sennet, R. (1996). *Kamusal insanın çöküşü*, Çev. S. Durak, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Taslaman, C. (2011). *Küreselleşme sürecinde Türkiye'de İslam*, İstanbul: İstanbul Yayınevi.

Touraine, A. (2007). *Modernliğin eleştirisi*, Çev. H. Tufan, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Türkmen, B. (2000). "Laikliğin dönüşümü: liseli gençler, türban ve Atatürk rozeti", N. Göle (Ed.), *İslam'ın Yeni Kamusal Yüzleri* içinde, (s.110-147), İstanbul. Metis Yayınları.

Wise, J. M. (2008). *Cultural globalization a user's guide*, USA, UK, Australia: Blackwell Publishing.

<http://www.ihlsozluk.com/>

*****

Abstract -Subjectification of Pious Youth in the Ihlsozluk: Imam-Hatip High School Student, Ethic and Intellectual- Problem of article that examines situation in the cyber world of pious youth in the case of ihlsozluk.com consists whether subjectify of pious youth. This study with the concept of subjectification move from the conceptual framework that being investigates Foucault's works on the subject and power and subjectification is meant position of individual against the power, resist to power of individual and develop tactic of individual against power. Sample of study is web site of ihlsozluk.com and method of work is analysis and collection of definitions on the web site of ihlsozluk.com. Study covers years of 2009-2013 as time period. Study suggests that subjectify of pious youth in the sample of ihlsözlük and dimensions of subjectivity has been conceptualized into seven titles. These dimensions consist seven dimensions: a) critique of traditional Islam b) questioning Islam and emphasis of freedom c) critique of exploitation of religion d) critique of sacralisation of power e) Islamization criticism, f) critique of wannabe culture g) defence of Islam. The first part examines religiosity of youth in the ihlsözlük as an example of virtual community and ihlsözlük through the eyes of authors. Second part conceptualized dimensions of subjectification and dimensions of subjectification exemplified with datas collected from ihlsözlük.

Key words: Pious youth, Subjectification, Virtual community, İhlsozluk, Identity construction